

Айнұр Оңдаш

ХАЛЫҚАРАЛЫҚ САУДА

Оқу құралы

Айнұр Оңдаш

ХАЛЫҚАРАЛЫҚ САУДА

Оқу құралы

ӘОЖ 339.5
КБЖ 65.5
О 62

*Баспаға әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті
Редакциялық-баспа кеңесі шешімімен ұсынылған
(№2 хаттама 24 желтоқсан 2020 жыл)*

Пікір жазғандар:

PhD, доцент, UIВ университетінің ЖОБ деканы **Б.Ж. Утеев**
экономика ғылымдарының кандидаты **Ж.Т. Бейсенбаев**
PhD **Ш.А. Болуспаев**

Оңдаш А.О.

О 62 Халықаралық сауда: оқу құралы / А.О. Оңдаш. – Алматы:
Қазақ университеті, 2020. – 474 б.

ISSN 978-601-04-5402-5

Оқу құралында жаһандану және әлемдік экономикадағы интеграция жағдайында халықаралық сауданы ұйымдастырудың теориялық тұжырымдамалары және практикалық мәселелері қарастырылады, сонымен қатар әлем елдерінің сауда саясатының ерекшеліктерін ескере отырып, әлем елдерінің және Қазақстан Республикасының сыртқы экономикалық байланыстар, яғни әлемдік тауарлар нарығы және қызметтер саудасы, халықаралық сауда операциялары сипатталады. Халықаралық сауда ұйымдарының және Еуразиялық экономикалық одақтың баяндамалары негізінде зерттеу жүргізілген.

Оқу құралы жоғары оқу орындарының экономикалық мамандықтарының студенттеріне, магистранттарына, докторанттарына және осы салаға қызығушылық танытқан оқырмандарға арналған.

ӘОЖ 339.5
КБЖ 65.5

МАЗМҰНЫ

Алғы сөз	3
I бөлім. ХАЛЫҚАРАЛЫҚ САУДАҒА КІРІСПЕ ЖӘНЕ ТЕОРИЯЛЫҚ ТҮЖЫРЫМДАМАЛАР	6
1-тарау. Халықаралық экономикалық қатынастар жүйесіндегі халықаралық сауда	6
1.1. «Халықаралық сауда» пәнінің категориялары мен түсініктері.....	6
1.2. Қазіргі әлемдегі COVID-19 пандемиясы салдарынан дағдарыс жағдайы.....	10
1.3. Әлем елдері бойынша халықаралық сауда тенденциялары.....	20
1.4. ҚР макроэкономикалық көрсеткіштері және сыртқы сауда айналымы.....	28
2-тарау. Халықаралық сауда теориялары	41
2.1. Халықаралық сауданың маңызы және оның бастапқы түсінігі	41
2.2. Меркантилисттердің көзқарастары, протекционизм және сауда еркіндігі.....	45
2.3. Абсолютті және салыстырмалы артықшылықтар теориялары	48
2.4. Салыстырушылық артықшылығы мен альтернативтік шығындары.....	59
2.5. Өндіріс факторларының теориясы және олардың өзара байланысы	64
2.6. Факторлық тәсілдің жаңа түсіндірмелері.....	74
2.7. Хекшер-Олин моделін тестілеу. Леонтьев парадоксы.....	76
2.8. Өмірлік цикл тұжырымдамасы.....	80
2.9. М. Портердің бәсекелестік артықшылықтары теориясы.....	81
2.10. Халықаралық сауданы түсіндірудегі қазіргі заманғы инновациялар	82
2.11. Халықаралық сауданың балама теориялары.....	84
3-тарау. Халықаралық еңбек бөлінісі.....	98
3.1. Халықаралық еңбек бөлінісінің түсінігі, жалпы сипаттамалары және түрлері	98
3.2. Халықаралық еңбек бөлінісінің нысандары мен негізгі даму тенденциялары	102
3.3. Саудадан түсетін пайдалар	110
3.4. Трансұлттық компаниялардың әлемдік сауданы дамытудағы рөлі... 112	
3.5. Қазақстан Республикасының халықаралық еңбек бөлінісінде алатын орны	121
4-тарау. Төлем балансы	130
4.1. Төлем балансына әдіснамалық түсіндірме және құрылымы.....	130
4.2. Төлем балансының әдістері	139
4.3. Төлем балансының түрлері.....	142
4.4. Сауда және төлем балансының айырмашылықтары.....	144
4.5. Төлем балансының жиынтығы және сауда балансы.....	145

**II бөлім. ӘЛЕМДІК НАРЫҚТАР ЖӘНЕ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ТАУАРЛАР
МЕН ҚЫЗМЕТТЕР САУДАСЫ** 148

5-тарау. Шикізат тауарларының әлемдік нарықтары 148
5.1. Азық-түлік нарығы 148
5.2. Азық-түлік емес шикізаттар мен тауарлар нарығы 154

6-тарау. Әлемдік нарықтағы баға жүйесі 164
6.1. Баға және оған әсер етуші факторлар 164
6.2. Әлемдік нарықта баға түрлерінің көптігі және бағалық
көрсеткіштер 167
6.3. Әлемдік бағалардың негізгі түрлері 178
6.4. Әлемдік нарықтағы бағалық стратегия және баға саясатын түзету .. 184

7-тарау. Технологиялардың халықаралық айырбасы 196
7.1. Халықаралық айырбасқа қатысатын технологиялардың мәні мен
түрлері 196
7.2. Лицензияланған сауда 207
7.3. Халықаралық сауданың электрондық әдісі 226

8-тарау. Халықаралық тауарлар мен қызметтер саудасы 233
8.1. Дүниежүзілік сауданың тауарлық-географиялық құрылымы 233
8.2. Халықаралық қызметтер саудасы 238
8.3. Машиналар мен жабдықтардың халықаралық лизингі 247
8.4. Акпараттық қызметтер 248
8.5. Жарнамалық өнім 249
8.6. Халықаралық саудадағы сақтандыру нысандары мен әдістері 250
8.7. Әлемдік нарықтағы көлік қызметі 255

**9-тарау. Халықаралық сауда операциялары ұғымы, белгілері және
жіктелуі** 263
9.1. Халықаралық сауда операциясы ұғымы 263
9.2. Халықаралық сауда операцияларын жіктеу 267
9.3. Тауар алмасу операцияларын ұйымдастыру және техникасы 273
9.4. Халықаралық сауда және делдалдық операциялар 277
9.5. Халықаралық тауар биржалары 283
9.6. Халықаралық тауар аукциондары 295
9.7. Халықаралық сауда-саттық 298

III бөлім. ХАЛЫҚАРАЛЫҚ САУДА САЯСАТЫ ЖӘНЕ РЕТТЕУ 302

10-тарау. Халықаралық сауда саясаты 302
10.1. Сыртқы сауда және сауда саясаты 302
10.2. Сауда саясатын дамытудың халықаралық тәжірибесіне шолу 310
10.3. Қазақстан Республикасы сыртқы сауда саясаты 316
10.4. Еуразиялық экономикалық одақ және оның ішіндегі
Қазақстанның орны 326
10.5. Сауданы дамыту саласындағы күшті, әлсіз жақтарды,
мүмкіндіктер мен қауіптерді талдау 330

11-тарау. Тарифтік және тарифтік емес реттеу 340
11.1. Кедендік тарифтер, олардың түрлері мен қолдану ерекшеліктері... 340
11.2. Тарифтік емес кедергілерді жіктеу 349

11.3. Дүниежүзілік сауда ұйымы шеңберінде сыртқы сауданы реттеудің тарифтік емес әдістері.....	362
11.4. Демпинг (демпингке қарсы), қорғау шаралары.....	369
11.5. ИНКОТЕРМС 2020.....	376
12-тарау. Халықаралық сауда ұйымдары.....	384
12.1. Дүниежүзілік Сауда Ұйымы.....	384
12.2. Сауда және даму жөніндегі БҰҰ конференциясы (UNCTAD)	393
12.3. Сауда палатасы	397
12.4. Мұнай экспорттаушы елдер ұйымы	400
ЕСЕПТЕР (шешу жолдарымен)	405
ҚОРЫТЫНДЫ.....	452
Аралық бақылауға арналған сұрақтар	453
Қысқартулар мен белгілеулер.....	455
Пайдаланылған әдебиеттер және сілтемелер тізімі	458
ҚОСЫМШАЛАР	462

Оқу басылымы

Айнұр Ондашқызы Ондаш

ХАЛЫҚАРАЛЫҚ САУДА

Оқу құралы

Редакторы А. Хасанқызы
Компьютерде беттеген А. Алдашева
Мұқабасын көркемдеген К. Абдрахманов

ИБ № 14363

Басуға 12.12.2020 жылы қол қойылды. Пішімі 60x84/16.
Көлемі 39,5 б.т. Офсетті қағаз. Сандық басылыс. Тапсырыс № 2742.
Таралымы 00 дана. Бағасы келісімді.

Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің
«Қазақ университеті» баспасы.
050040, Алматы қаласы, әл-Фараби даңғылы, 71.
«Қазақ университеті» баспаханасында басылды